

A TANKÖNYVEK ÉRTÉKELÉSE

Kerber Zoltán

TANTERV, TANKÖNYV, VIZSGA
BUDAPEST, 2015. JÚNIUS 18.

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

**Tankönyv- és taneszközfejlesztés
keretrendszerének kutatás-fejlesztése,
szakemberek felkészítése**

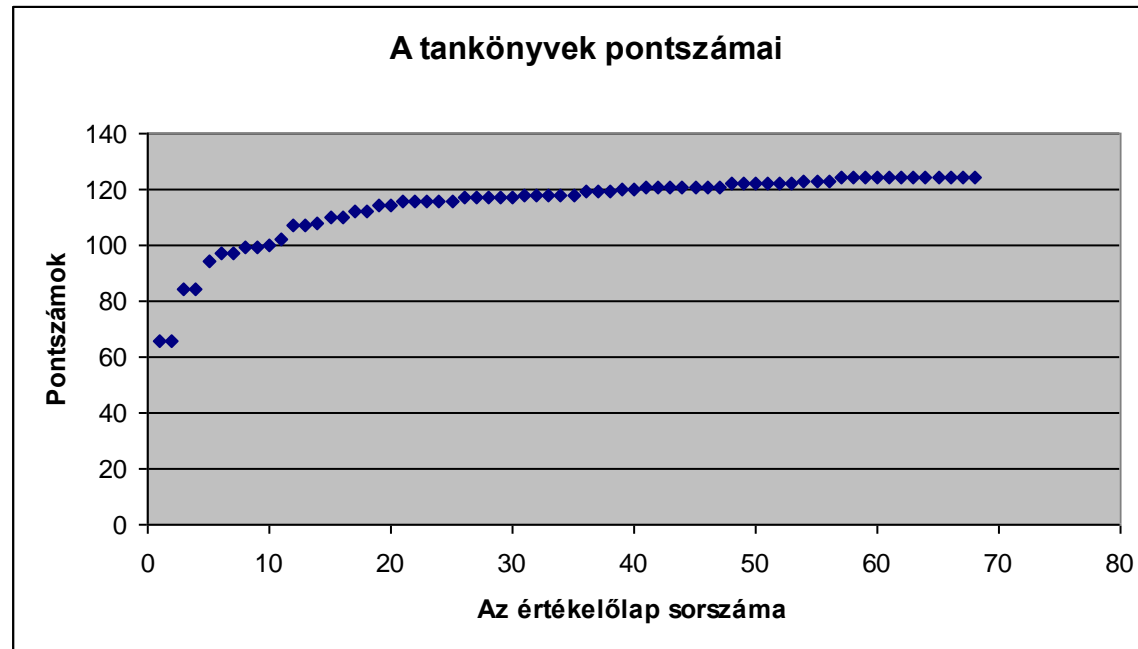
A téma fő területei

- **Tankönyvek minősítéséhez/jóváhagyásához használt kritériumrendszer megújítása**
 1. Nemzetközi és hazai tankönyvkutatási eredmények összegzése
 2. Felmérés a tankönyvi szakértők és tankönyvkiadók szerkesztői körében
 3. Korábbi években kitöltött tankönyvi értékelőlapok elemzése
 4. A tantárgy-pedagógiai értékelőlapok átalakítása, elkészítése
 5. **Tankönyvhasználat monitorozását biztosító rendszer kialakítása (tankönyvek kipróbálásához szükséges eszközrendszer kifejlesztése)**
 6. **Pilot kutatás a 9. évfolyamos szakiskolai közismereti kísérleti tankönyv kipróbálása során**
- **Képzési modulok kialakítása**
 1. Korábbi képzési anyagok elemzése
 2. Tankönyvi szakértők számára képzési modulok elkészítése
- **Taneszköz-specifikáció és -tipológia kialakítása**
 1. Eddig használt tipológiák összegyűjtése, elemzése
 2. Digitális taneszközök tipológiájának áttekintése, hiányzó elemek feltárása

A tankönyvek jóváhagyása korábban

- A korábbi akkreditációs folyamatban 3 szakértő (tudományos, tantárgy-pedagógiai és technológiai) értékelőlapok kitöltésével minősítette a tankönyveket.
- Összetett szempontrendszer értékelése alapján hozták meg a szakértők a döntésüket egy-egy tankönyvről (pl. ismeretek megértése, alkalmazása, problémamegoldás, tanulás módszerei, gondolkodási eljárások, szociális viszonyulások, nyelvhelyesség stb.), ennek ellenére számos esetben formális, mechanikus volt az értékelés.
- A gyakorlati kipróbálás nem volt része az akkreditációs folyamatnak, a tankönyvek használhatósága csak a szakértők gyakorlati tapasztalatai alapján volt megjósolható.
- A tankönyvek beválásának értékelése ugyan része volt a rendszernek, de valódi beválásvizsgálatok nem történnek a tankönyvek esetében.

A tankönyvi értékelőlapok elemzése

Pontszám: a 74 vizsgált tankönyvből 12 kapott maximális pontszámot és további 16 kapott 120 vagy annál több pontot, mindössze 9 kapott 100 pontnál kevesebbet.

Javaslat: a 74 tankönyvből csak 4 olyan volt, aminek a tankönyvvé nyilvánítását nem támogatták, s ebből is kettő esetében nem a minőséggel volt gond, hanem a kerettantervi megfelelés tekintetében adódtak problémák.

Felmérés a szakértők és kiadói szerkesztők körében (2013. március–április)

Mivel lehetne növelni a tankönyvi jóváhagyás szakmai megalapozottságát?

	SZAKÉRTŐK	SZERKESZTŐK
1. A tankönyveket használó tanárok véleményének rendszeres és tervszerű összegyűjtésével és feldolgozásával	88	16
2. A tankönyvek beválasztásvizsgálatával	77	15
3. Szakmailag megalapozott és elfogulatlan tankönyvkritikákkal	68	14
4. A piacon lévő tankönyvek minőségének rendszeres értékelésével és összehasonlításával	62	19

A nemzetközi és a hazai szakirodalom tanulságai: beválás, értékelés

- 2013-ban az OFI TÁMOP 3.1.1 kutatása keretében Fischerné Dárdai Ágnes és kollégái áttekintették az elmúlt 15 év tankönyvkutatásainak nemzetközi és hazai szakirodalmát.
- A beválás kérdését a szakirodalomban sem tárgyalja bőven, a beválásvizsgálatok nem csak Magyarországon, de külföldön sem túl gyakoriak, a kíváncsalm szintjén azonban mindenhol megjelennek.
- A nemzetközi szakirodalomban főleg tankönyv-értékelési, -minősítési keretrendszerek találhatók (pl. Jaan Mikk írásai, hamburgi érthetőségi koncepció, salzburgi raszter, Khalid Mahmood keretrendszere, svájci LEVANTO-modell stb.).
- A hazai szakirodalomban is kevés publikáció foglalkozik a témával. Tankönyvértékelésre, tankönyvi minőség összetevőire vonatkozóan már jóval több írás található, de ezek a kipróbálás/beválás metodológiájával és eszközeivel alig foglalkoznak (pl. Fischerné Dárdai Ágnes, Kojanitz László, Nádasi András, Halász Gábor).

Beválás vagy kipróbálás?

- A beválásvizsgálatok módszertanilag rendkívül összetettek, idő- és költségigényesek, több évig is eltarthatnak. Jóllehet ezek is részben a kipróbálás, a gyakorlati alkalmazás során valósíthatók meg.
- A kipróbálás az általunk használt értelemben szűkebb hatókörű a beválásvizsgálatánál, elsősorban a tankönyvek használhatóságát (taníthatóságát, tanulhatóságát) vizsgálja, illetve a tankönyvi minőség különböző elemeit kontrollálja, értékelteti a gyakorlatban, jóval szűkebb apparátussal, kisebb anyagi és időráfordítással. A diákok körében elért hatással kevésbé tud foglalkozni.
- A kipróbálás legfőbb célja, hogy a tankönyvek fejlesztési folyamatába beépüljenek a tanórai, gyakorlati tapasztalatok: a tankönyvek csak ezután lesznek készen.
- A módszertanilag korrekt kipróbálási folyamat költségesebb, mint a szakértői értékelés, ezért fontos, hogy jól kialakított rendszer alapján működjön, és fenntartható legyen.

A tankönyvek kipróbálásának folyamata

- A vizsgálat megtervezése
- Mérőeszközök elkészítése
- A kipróbálást végző iskolák, pedagógusok kiválasztása
- A kipróbálás időtartamának meghatározása (általában egy tanév)
- A kipróbálás eredményeinek elemzése
- Az eredményeket tartalmazó dokumentáció elkészítése
- Visszacsatolás a fejlesztőknek
- A tapasztalatok alapján javított tankönyv elkészítése

A szakiskolai közismereti kísérleti tankönyv kipróbálása

Kettős cél:

- A kipróbálás eszközrendszerének tesztelése, a rendszerszinten alkalmazható eszközök kiválasztása
- A tankönyv javítása a gyakorlati tapasztalatok felhasználásával

A kutatásról:

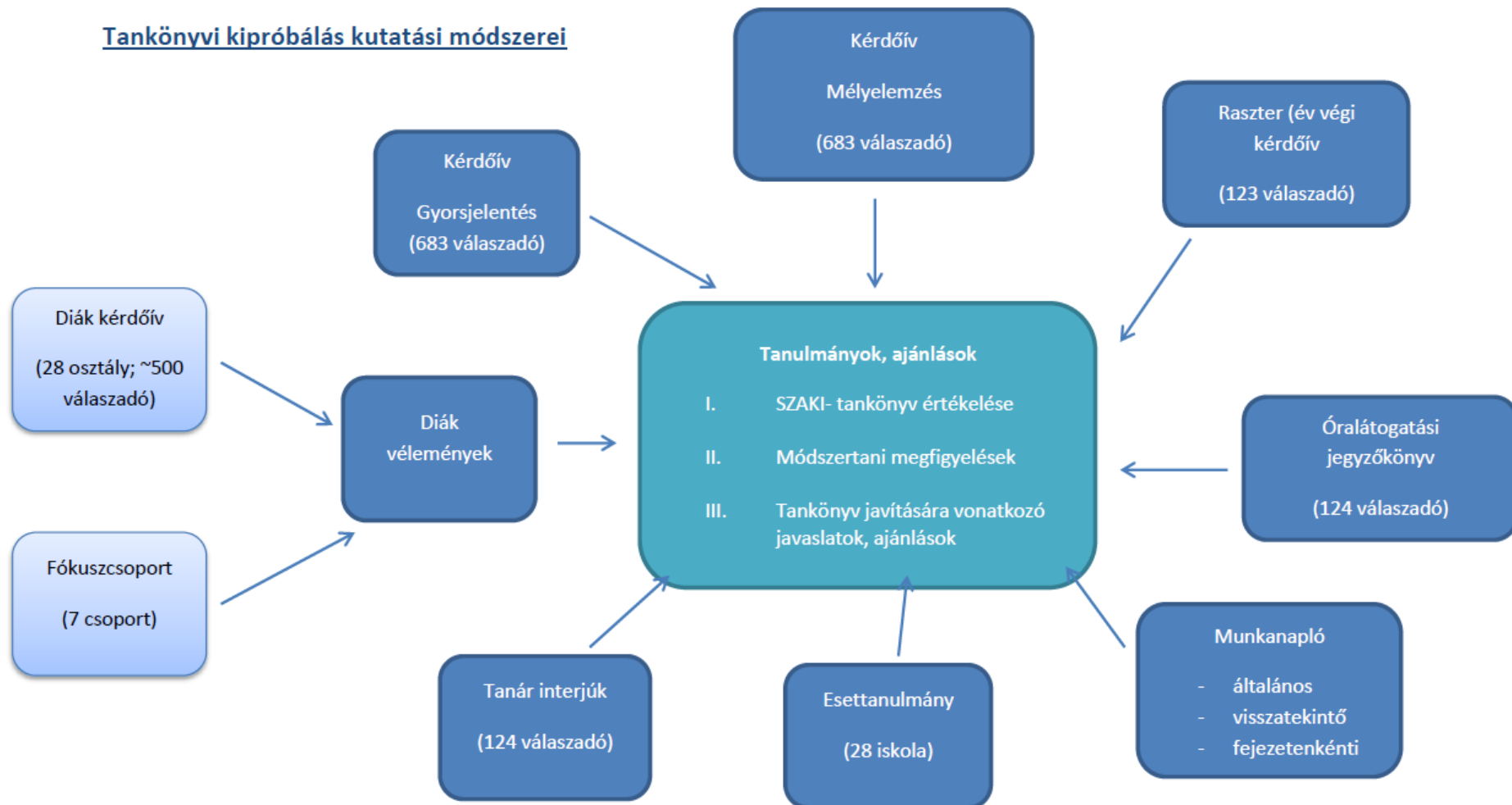
- 2013/14-es tanévben történt, TÁMOP 3.1.1. program II. szakasza keretében
- Meghatározott mintán történt a kipróbálás (mind a 7 régióban, fő szakterületekre/szakmacsoportokra figyelve, 28 szakiskolában)
- Iskolánként legalább 3, de általában az 5 tantárgyat tanító pedagógusok (összesen 126) és 6 monitorozó munkatárs részvételével
- Szakmai műhely keretében zajlott a kipróbálási eszközök fejlesztése

A vizsgálat célcsoportjai

A szakiskolai tankönyv kipróbálásának kutatási módszerei

Tankönyvi kipróbálás kutatási módszerei

A tankönyv értékelésének tíz általános témaegysége (félév eleji kérdőív, év végi rászter)

1. Életszerűség, érdekesség
2. Az ismeretanyag szakszerűsége, tantervi megfelelése
3. Olvashatóság és érthetőség
4. A tananyag felépítése
5. Szemléletesség
6. Gondolkodtatás
7. Tanulásirányítás
8. Önellenőrzés, önálló tanulás, értékelés
9. Társadalmi felelősségvállalás
10. Személyesség

Interjúk és óralátogatások fő szempontjai

Interjúk:

- Tankönyv- és taneszközhasználat
- Együttműködés
- Módszertan
- Eredményesség

Óralátogatási jegyzőkönyvek:

- Célok, feladatok megvalósítása
- Motiválás
- Tanulásirányítás
- Tanítási/tanulási módszerek
- Tanórai tankönyvhasználat
- Munkakultúra

Munkanaplók (online felületen)

- Legfontosabb céljuk, hogy az egyes tankönyvi leckék részletes elemzése, kritikája megtörténjen, ennek segítségével lehet a tankönyv javítását, fejlesztését elvégezni – ez a legközvetlenebb eszköze a tankönyvek javításának, fejlesztésének.
- Fő értékelési szempontok:
 - Lecke anyaga/tartalma szinkronban van-e a kerettantervvel?
 - Megfelel-e a szöveg a tanulók szövegértési szintjének?
 - Felkelti-e a tanulók érdeklődését?
 - Alkalmas-e a lecke a tanórai differenciálásra?
 - Önálló tanulást elősegíti-e?
 - Alkalmas-e a lecke a tanulói önellenőrzésre?
 - Illusztrációk megfelelőek-e?
 - Tankönyvhasználat jellemzése (Hogyan, mikor használta, használt-e más forrásokat?)

(Minden szempontnál: Mit hiányol, mit tart feleslegesnek, szakszerűtlennek, mi nem működött a tanórán? stb.)

Diákok véleménye

- A diákok a tankönyv legfontosabb célcsoportjai, ők közvetlen felhasználók, ezért a diákok véleménye is rendkívül fontos
- Két módszert használtunk: kérdőív (online és papíralapú), fókuszcsoportos interjúk – a két eszköz (kvantitatív és kvalitatív) együttes értékelése ad lehetőséget a diákok tankönyvvel kapcsolatos véleményének összegzésére
- **Fontos tapasztalat:** sokszor a pedagógusok tankönyvről alkotott véleményét tükrözik vissza a diákok!

A szakiskolai közismereti tankönyv kipróbálásának legfontosabb tapasztalatai

- Az új tankönyvek tanítására fel kell készíteni a pedagógusokat, az előzetes tájékoztatás nagyon fontos.
- A szükséges háttéranyagokat (tanmenet, módszertani segédanyagok) biztosítani kell (minél újszerűbb, a korábbinál eltérő módszertannal, tematikával rendelkezik, annál inkább szükség van erre).
- Minél jobban megismeri a pedagógus az adott tankönyvet, annál árnyaltabban ítéli meg előnyeit, hátrányait.
- A szakiskolai közismereti tankönyv esetében érezhető volt a megítélésben bekövetkező pozitív változás: a tanév végére csak a kipróbáló pedagógusok 14%-a mondta, hogy nem tanítana újra a tankönyvből, 62%-uk egy javított, a tapasztalatokat beépítő kiadásból igen, 24% feltétel nélkül).
- A tanítást segítő taneszközök kifejlesztését (munkafüzetek, feladatlapok, digitális feladatok stb.) is igényelték.

Tanulságok

- A tankönyvek fejlesztése szempontjából nagyon fontos elem a gyakorlati kipróbálás, számos probléma (főleg a taníthatóság és a tanulhatóság szempontjából) csak a tanórai szituációkban, a használat során derül ki.
- A tankönyvek általános szakmai értékelése szempontjából a kérdőív a jó eszköz, hasznosítja a tantárgy-pedagógiai szakértő által használt értékelő rendszer bevált elemeit.
- A tankönyvek fejlesztése szempontjából a munkanapló a legfontosabb eszköz: a tanárról és a tankönyvről is fontos információkkal szolgál.
- Fontos tanulság: a kvantitatív és a kvalitatív eszközök együttes alkalmazása adja a legpontosabb eredményt.

A téma keretében készült legfontosabb produktumok

Tanulmányok, háttértanulmányok:

- A tankönyvkutatás nemzetközi és hazai tapasztalatai (2 tanulmány)
- A tankönyvi szakértők és tankönyvkiadók szerkesztői körében végzett kutatás eredményei (Iskolakultúra 2014/1)
- Tanulmány a tankönyvi értékelőlapok elemzésének tanulságairól
- A 9. évfolyamos SZAKI-tankönyv kipróbálásához kapcsolódó félévi és év végi felmérés eredményei (2 tanulmány)
- SZAKI-tankönyv kipróbálásával kapcsolatos eredmények összegzése több változatban
- **Záró tanulmány a SZAKI-tankönyv kipróbálásának tapasztalatairól (alprojekt kötet)**
- **A tankönyvek kipróbálásának módszertana (tanulmány, alprojekt kötet)**
- 12 fontosabb háttértanulmány, számos rövid szakmai anyag
- 28 esettanulmány

Fejlesztések:

- A tantárgy-pedagógiai tankönyvi értékelőlapok új változatainak elkészítése
- A kipróbálás eszközrendszerének kifejlesztése
- Képzési program elkészítése a tankönyvi szakértők részére

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET!

www.ofi.hu

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE